

Szyszkowiec łuskowaty *Strobilomyces floccopus* (Vahl. in Dan. ex Fr.) P. Karst. w regionie gdańskim (północna Polska)

Strobilomyces floccopus (Vahl. in Dan. ex Fr.) P. Karst. in the Gdańsk region (northern Poland)

MARCIN STANISŁAW WILGA

M.S. Wilga, Katedra Pojazdów i Maszyn Roboczych, Politechnika Gdańska, ul. G. Narutowicza 11/12, 80-952 Gdańsk-Wrzeszcz; e-mail: mwilga@due.mech.pg.gda.pl

ABSTRACT: Five localities of *Strobilomyces floccopus*, situated in the southern part of the Trójmiejski Landscape Park are described. Information about several localities of the species in the Kaszubskie Lake District obtained from personal communication is added. Communities, in which this protected by law fungus appears, are listed. The way of protection of habitats of the species is suggested.

KEY WORDS: *Strobilomyces floccopus* (Vahl. in Dan. ex Fr.) P. Karst., Trójmiejski Landscape Park, northern Poland

Szyszkowiec łuskowaty *Strobilomyces floccopus* (Vahl. in Dan. ex Fr.) P. Karst. [syn. *S. strobilaceus* (Scop. ex Fr.) Berk.] należy do rzędu borowikowców (*Boletales*) oraz rodziny szyszkowcowatych (*Strobilomycetaceae*). W Europie jest jedynym przedstawicielem rodzaju, choć na świecie opisano jeszcze 8 innych gatunków. W Polsce poddano go ochronie ścisłej (Rozporządzenie... 2001); znalazł się także na „czerwonej liście” wielkoowocnikowych grzybów ginących, w kategorii o nieokreślonym zagrożeniu (I) (Wojewoda, Ławrynowicz 1992). Pod względem ekologicznym należy do grupy grzybów mikoryzowych (symbiotroficznych ryzobiontów), wchodzących w symbiozę koniunktywną z drzewami liściastymi, np. *Fagus sylvatica*, oraz iglastymi, m.in. z *Picea abies*.

Szyszkowiec łuskowaty występuje w całej strefie klimatu umiarkowanego. Poza Europą notowano go m.in. w Ameryce Północnej, gdzie nadano mu zagadkową nazwę: „old man of the woods” (Grzywacz, Nieto 1989). Polska nazwa gatunku wywodzi się zapewne od specyficznego wyglądu owocników z dachówkowato ułożonymi, brązowoczarnymi łuskami na kapeluszu, który osadzony jest na włóknistym walcowatym trzonie z licznymi kosmkami. Owocniki pojawiają się od sierpnia do października.

WILGA M.S. 2001. *Strobilomyces floccopus* (Vahl. in Dan. ex Fr.) P. Karst. in the Gdańsk region (northern Poland). *Acta Botanica Cassubica* 2: 149–152

W opisach środowisk szyszkowca panuje duża rozbieżność. Jedni autorzy wskazują na żyzne, cieniste lasy, przede wszystkim liściaste, rzadziej iglaste (Skirgiełło 1960). Według innych, występuje on głównie w lasach iglastych na kwaśnych glebach, a dużo rzadziej w liściastych (Garnweidner 1997). Większość mikologów uważa szyszkowca za gatunek rzadki lub dość rzadki, nieco częściej występujący jedynie w okolicach górskich (Gumińska, Wojewoda 1985, Grzywacz, Nieto 1988). W Polsce podawany był ze Śląska, rejonu Warszawy, Gdańska, Wałcza i Elbląga oraz z Mazur (Skirgiełło 1960).

Na Pomorzu Gdańskim szyszkowiec został stwierdzony na kilku stanowiskach położonych na Pojezierzu Kaszubskim, m.in. w okolicy Gołubia (J. Butowski – inf. ustna), Kczewa (M. Buliński – inf. ustna), w rezerwacie przyrody: „Jar Raduni” – 1 egz. znaleziony we wrześniu 1998 r. w grądzie z udziałem świerka (W. Fałtynowicz – inf. ustna) oraz w rezerwacie „Szczyt Wieżyca” (A. Garbalewski – inf. ustna). W sierpniu 1998 r. znaleziono go także w niewielkim leśnym kompleksie koło Mirachowa, w obrębie projektowanego rezerwatu „Dolina Mirachowskiej Strugi” (Wilga 1998).

Pięć stanowisk szyszkowca stwierdzono w południowej części Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego – w Lasach Oliwskich (Wilga 1997). W 1997 r. owocniki pojawiły się wyjątkowo licznie, jak na gatunek rzadki. Zlokalizowano wówczas dwa nowe i potwierdzono istnienie trzech znanych jego stanowisk. Owocniki rosły pojedynczo lub w niewielkich grupach (maksymalnie do 7 sztuk), w płatach nawiązujących do żyznej buczyny niżowej *Melico-Fagetum* (*Galio adoratae-Fagetum*).

Przedstawione poniżej stanowiska położone są w leśnictwie Matemblewo (obręb Oliwa, nadleśnictwo Gdańsk); wyjątkiem jest stanowisko nr 2 leżące w leśnictwie Renuszewo.

Stanowisko 1. Znajduje się ono na obszarze projektowanego od 1980 r. rezerwatu przyrody „Lasy w Dolinie Strzyży” w pobliżu Matemblewa, niekiedy błędnie nazywanego „Lasy w Dolinie Bystrzca” (Fałtynowicz i in. 1980). Szyszkowca luszkowatego obserwowano w czterech, nieco oddalonych względem siebie miejscach. W trzech przypadkach były to pojedyncze owocniki, w jednym – skupienie trzech egzemplarzy. Rosły w żyznej buczynie niżowej *Melico-Fagetum*, w sąsiedztwie starych buków oraz bukowego podrostu. W stosunkowo ubogim runie dominowały *Galeobdolon luteum* oraz *Oxalis acetosella*, nieliczna była *Galium odoratum* (por. Buliński 1999). Pierwszy owocnik na tym stanowisku znaleziono w sierpniu 1991 r.

Stanowisko 2. Zlokalizowano je u podnóża południowego zbocza grzbietu oddzielającego Dolinę Radości od Wężowej Doliny. Owocniki stwierdzono w trzech miejscach położonych tuż przy drodze wiodącej dnem Wężowej Doliny. Rosły w żyznej buczynie niżowej *Melico-Fagetum* w podzespole z *Festuca sylvatica*, tworząc skupienia złożone z 3 do 7 egzemplarzy w różnych stadiach rozwoju – od zupełnie młodych do dojrzałych, będących nawet w stanie częściowego rozkładu. Owocniki pojawiały się w latach 1995–1999, najliczniej w sierpniu roku 1997.

Stanowisko 3. Znajduje się w Dolinie Kocięgo Rowu w pobliżu Osiedla Niedźwiednik. W roku 1997 stwierdzono tu w dwóch oddalonych od siebie miejscach

łącznie 3 owocniki. Wyrosły na obrzeżach płatu żywej buczyny niżowej, w pobliżu niewielkiego parowu z ciekim o nazwie Koci Rów.

Stanowisko 4. Zlokalizowano je w 1997 r. Zanotowano tylko jeden egzemplarz owocnika wyrosły w niewielkim płacie żywej buczyny niżowej, na zboczu o wystawie północnej – na południe od postulowanego rezerwatu florystycznego „Łąka w Dolinie Radości”.

Stanowisko 5. Położone jest w głębi doliny Samborowo, gdzie autor znalazł porzucony owocnik szyszkwowca. Informacja ustna, potwierdzająca występowanie w tym miejscu omawianego taksonu, pochodzi od A. Garbalewskiego, pracownika Zarządu Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego.

Dotychczasowe informacje o występowaniu szyszkwowca łuskowatego w regionie gdańskim skłaniają do uznania go na tym obszarze za gatunek rzadki, a przynajmniej dość rzadki. Dlatego powinien zostać bezwzględnie umieszczony na regionalnej „czerwonej liście” grzybów makroskopowych. Kilkuletnie obserwacje, prowadzone przez autora na obszarze Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego, potwierdzają występowanie tego taksonu pod bukami, na glebach żyznych – piaszczysto-gliniastych (por. także Skirgiełło 1960).

W wielu przypadkach skuteczna może okazać się wyłącznie ochrona siedliskowa tego taksonu, np. rezerwatowa – z zakazem wstępu i ograniczeniem gospodarki leśnej.

*Praca zrealizowana
w ramach projektu badawczego finansowanego przez
Komitet Badań Naukowych (grant nr 6 P04G 078 15).*

Summary

The paper presents distribution of *Strobilomyces floccopus* in the Gdańsk region. The species is strictly protected by law and involved in “Red list of threatened fungi in Poland” to the indeterminate (I) category. Habitats, on which the fungus occurs are mentioned and also its localities in the Gdańsk region, known from literature, author’s observations and personal information are listed. Five localities of *S. floccopus* situated in the Oliwa Forests, i.e. in the northern part of the Trójmiejski Landscape Park are presented. The way of protection of habitats of the species is proposed.

Literatura

BULIŃSKI M. 1999. Szata roślinna Doliny Radości. – W: WILGA M.S., BULIŃSKI M., FAŁTYNOWICZ W., BŁAŻUK J., SIKORA A., CIECHANOWSKI M. Ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym. Wyd. Gdańskie, Gdańsk 2: 44–67.

- FAŁTYNOWICZ W., HERBICHOWA M., HERBICH J., MARKOWSKI R., SZMEJA J. 1980. Współczesny stan flory i zbiorowisk roślinnych projektowanego rezerwatu „Lasy w Dolinie Bystrzycy”. – Mscr., Instytut Biologii UG, Gdynia.
- GARNWEIDNER E. 1997. Grzyby. – MUZA S.A., Warszawa, 254 ss.
- GRZYWACZ A., NIETO J.C. 1988. Grzyby leśne. – PWRiL, Warszawa, 288 ss.
- GUMIŃSKA B., WOJEWODA W. 1985. Grzyby i ich oznaczanie. – PWRiL, Warszawa, 505 ss.
- PICIŃSKA-FAŁTYNOWICZ J., SEMMERLING A. 2001. Epiphytic algal flora on *Lobelia dortmanna* L. in lake Dobrogoszcz (Kaszubskie Lake District, N Poland). *Acta Botanica Cassubica* 2: 97–123.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ŚRODOWISKA z dnia 11 września 2001 r. w sprawie określenia listy gatunków roślin rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów właściwych dla tych gatunków i odstępstw od tych zakazów. – Dziennik Ustaw Nr 106, poz. 1176 z dnia 29 września 2001 r., Warszawa.
- SKIRGIEŁŁO A. 1960. Grzyby (*Fungi*). Podstawczaki (*Basidiomycetes*). Borowikowe (*Boletales*). – PWN, Warszawa, 130 ss.
- WILGA M.S. 1997. Perspektywy egzystencji grzybów wielkoowocnikowych (*macromycetes*) w Lasach Oliwskich ze szczególnym uwzględnieniem gatunków chronionych i rzadkich. – *Przegl. Przyr.* 8.3: 61–72.
- WILGA M.S. 1998. Wstępny wykaz gatunków grzybów wielkoowocnikowych (*macromycetes*) występujących w projektowanym rezerwacie przyrody „Dolina Mirachowskiej Strugi” (Kaszubski Park Krajobrazowy). – Mscr., Gdańsk.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 1992. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce. – W: ZARZYCKI K., WOJEWODA W., HEINRICH Z. (red.). *Lista roślin zagrożonych w Polsce*. Instytut Bot. PAN im. W. Szafera, Kraków, 98 ss.